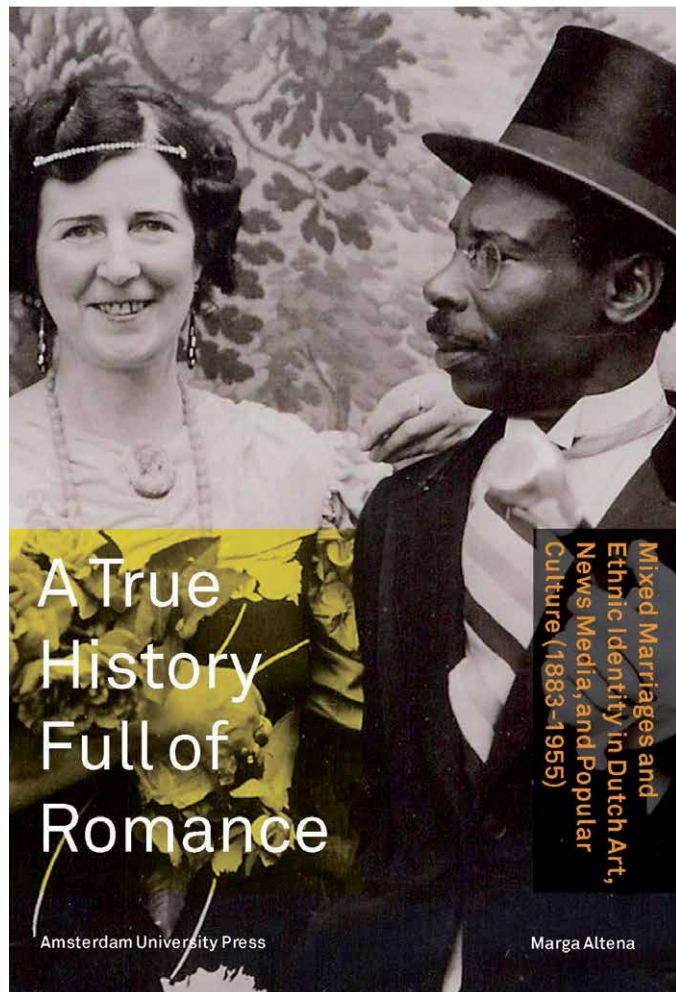

Dwarsliggers tegen wil en dank

Iedereen die ooit een relatie heeft gehad met iemand van buiten de eigen cultuurgroep weet het: je valt altijd op. Het lijkt wel of iedereen een mening mag hebben over mensen die kiezen voor een partner met een andere kleur, cultuur of religie. Vaak is die mening niet gespeend van stereotypen en vooroordelen. Gemengde stellen moeten daarom altijd positie kiezen, ze kunnen nooit eens opgaan in de achtergrond. Cultuurhistorica Marga Altena ging terug in de tijd en onderzocht de beeldvorming rond drie gemengde huwelijken tussen 1883 en 1955. Het boek dat zij daarover schreef, *A True History Full of Romance*, laat zien dat het schipperen tussen de 'vreemde' liefde en de verwachtingen van de omgeving van alle tijden is.

“Ken je het BBC-programma *Who do you think you are?*!, waarin bekende Engelsen op zoek gaan naar hun wortels? Daarin blijkt iedere keer weer dat het verleden geen afgesloten hoofdstuk is, maar veel meer een verzameling van verhaallijnen, die doorlopen tot in het heden. De levens van onze voorouders blijken vaak een onverwachte uitwerking te hebben in ons eigen leven. Het verleden is daarom nooit af, oude verhalen leven door in de mensen van vandaag, in de huidige samenleving.”

Marga Altena is van huis uit kunsthistorica die zich heeft gespecialiseerd in visuele cultuur. Haar publicaties gaan vaak over het ontrafelen van denkbeelden die verstopt zitten in historisch beeldmateriaal, dat zo op het eerste oog 'neutraal' van toon is. Op die manier bestudeerde ze ook de overleveringen van drie gemengde huwelijken, waarbij de echtelieden een actieve rol speelden in de manier waarop media hen portretteerden. In alle drie de gevallen ging het om een

blanke Nederlandse vrouw en een man van een zichtbaar andere etnische afkomst: een (halfbloed) Chinees, een Indiaan en een immigrant uit de Britse kolonie Saint Lucia. Altena: “Dit waren bijzondere mensen omdat zij, anders dan andere gemengde paren, via verschillende media naar buiten traden en bekend zijn geworden. Zij hebben een actieve rol gespeeld in de publieke beeldvorming over henzelf, door zelf de media op te zoeken en de gangbare stereotiepe beeldvorming over vreemdelingen uit te dagen. Daarbij stonden ze voor een duivels dilemma: om zichzelf toegang te verschaffen tot de publieke media moesten ze meegaan in de toenmalige dominante stereotiepe beeldvorming, want dat was wat het publiek wilde lezen en horen. Tegelijkertijd mocht dit niet ten koste gaan van het eigen belang: het construeren van een positief beeld van het gemengde huwelijk.”

De onderzoekster verzamelde uiteenlopend materiaal dat licht kon werpen op de manier

Voetnoot

1 In Nederland bekend als *Verborggen verleden*.

Voetnoot

2 Pseudoniem van Karel Alberdinck Thijm.

Een kleine geschiedenis van gemengde huwelijken in Nederland

CHRISTA VOGEL

17

waarop tegen deze drie opmerkelijke huwelijken werd aangekeken in de eerste helft van de vorige eeuw. Hierbij stond de vraag centraal hoe de etnische identiteit van de echtgenoten gerepresenteerd werd in de Nederlandse media en hoe die verbeelding vervolgens de eigen identiteit beïnvloedde. Daarbij werd Altena gedreven door haar fascinatie voor de vraag hoe mensen, als onderdeel van een samenleving en cultuurgroep, onderhandelen met de vreemdheid van de ander, om die een plaats te geven ten opzichte van de eigen groep

Dat kan niet goed gaan...

Rond de voorlaatste eeuwwisseling was Nederland, evenals andere Europese landen, in de ban van een nieuw fenomeen: de volkerenshows. Mede onder invloed van de nog jonge wetenschap culturele antropologie, nam de interesse in 'primitieve' mensen toe. Een hoogtepunt was de Amsterdamse Wereldtentoonstelling van 1883, waar leden van etnische groepen uit met name de gekoloniseerde gebieden hun opwachting maakten bij het grote publiek. De shows hadden een educatief element, dat werd vertolkt door scènes uit het dagelijks leven te laten zien, maar ze bevredigden ook een enorme honger naar zoveel exotische vreemdheid. Het mag dan ook als opmerkelijk worden beschouwd dat twee van de drie door Altena bestudeerde gemengde huwelijken in deze context hun oorsprong vonden.

De dochter van de beroemde architect Pierre Cuypers was één van hen. *Mia* (1864 - 1944) groeide op in een welgestelde familie en was voorbestemd om op stand te trouwen. De Wereldtentoonstelling van 1883 gooide roet in het eten. *Mia* leerde *Frederick Taen ErrToung* (1859 - 1945) kennen, een Engelsman met een Chinese vader, die naar Amsterdam was gekomen als lid van de Chinese handelsdelegatie. Een halfbloed Chinees dus, met een Engelse opvoeding, maar niettemin erg oosters, getuige de foto's uit die tijd, waarop *Frederick* en zijn broers staan afgebeeld met de typische lange vlecht.

Van het huwelijk tussen *Mia* en *Frederick* is het beeld blijven hangen dat het omstreden en ongelukkig was - in 1897 scheidde het stel en begon er een langdurig gevecht om de drie kinderen. Met name de populaire feuilleton *Blank en geel*, gebaseerd op het leven van *Mia* Cuypers en geschreven door haar neef Lodewijk van Deyssel², heeft het

echte verhaal van *Mia* en *Frederick* verdrongen ten gunste van een fictieve geschiedenis. De problemen in hun huwelijk werden hierin uitsluitend toegeschreven aan culturele verschillen tussen de echtgenoten. Onderzoekster Marga Altena kwam echter documenten op het spoor waaruit blijkt dat de familie veel minder gekant was tegen het feit dat *Frederick* Chinees was, als wel tegen zijn religieuze achtergrond: *Frederick* was lid van de Anglicaanse kerk, terwijl de familie Cuypers rooms-katholiek was. Dit was zó belangrijk, dat vader *Pierre* Cuypers de kwestie uiteindelijk voorlegde aan de bisschop en daarmee zijn wapens uit handen geslagen zag: de bisschop keurde het voorgenomen huwelijk tussen *Mia* en de inmiddels bekeerde *Frederick* goed. Dat de etnische identiteit van *Frederick* veel minder een probleem was dan in de latere geschiedschrijving steeds werd aangenoemen, bewijst ook de analyse van het verlovingsportret van *Mia*. "Ongebruikelijk en

gedurfd", zo beoordeelt Altena het verlovingsportret dat de bekende schilderes *Thérèse Schwartz* van de aanstaande bruid maakte, in opdracht van de bruidegom. Het met pasteltechniek gemaakte schilderij, dat *Mia* toont in een zijden kimono met waaier en oriëntaalse pennen in het haar, was volgens de onderzoekster betekenisvol op verschillende manieren.

"Het laat een belangrijke mijlpaal in het leven van een jonge vrouw zien op een manier die volledig uniek was in die tijd: een openlijk statement over de exotische identiteit van haar aanstaande man. Ondanks de precaire situatie rondom het huwelijk tussen *Mia* en *Frederick* kozen ze toch voor een beroemde schilderes die het gewoon was haar werken terug te vragen voor exposities. *Mia*'s portret werd verschillende malen in binnen- en buitenland tentoongesteld en gepubliceerd. Dit geeft een actieve bemoeienis van het echtpaar aan met de manier waarop zij in de openbaarheid traden."

○ *Mia* Cuypers geportretteerd door *Thérèse Schwartz*. In het zwarte 'balkje' staat *Mia*'s naam in Chinese lettertekens

Voor de goede zaak

Hoewel *A True History Full of Romance* een wetenschappelijk werk is, waarin ook theorieën over etniciteit behandeld worden, leest het boek toch ook als een spannende roman: je wilt weten hoe het afloopt met deze vrouwen, die een zo onconventionele keuze maakten in hun persoonlijke leven en daardoor publiek bezit werden. In het boek staan veel foto's en berichten opgenomen die indertijd in de pers verschenen. Dat alleen al is een feest om naar te kijken. Zeker de artikelen over de Canadese Indiaan *Angus Montour*, afgebeeld in vol ornaat als opperhoofd, en zijn Nederlandse vrouw *Johanna van Dommelen* spreken tot de verbeelding.

Johanna werd in 1864 in Rotterdam geboren in een middenklasse gezin. Haar jeugd ver-

Bij de bestudering van de publicaties over Angus en Johanna viel het Marga Altena op dat het echtpaar, dat zich al snel vestigde in Canada, de mythes over Indianen uitbuitten om zo aandacht te krijgen voor juist de Indiaanse zaak. Tegelijkertijd had Johanna ook een persoonlijk belang, om in diezelfde media steeds te benadrukken hoe gelukkig zij was met haar man en benutte ze deze kansen om haar levensverhaal wat in positieve zin bij te kleuren. Hoe lastig is het om als wetenschappelijk onderzoeker als het ware 'in de geschiedenis' van je onderzoeksobjecten te stappen?

Altena: "Als historicus lever je een actieve bijdrage. Dat kan niet anders. Als ik een artikel schrijf waarin ik een plaats geef aan verhalen die misschien minder mooi waren dan de officiële versie, krijg ik daarop regelmatig

De Hengelo is vorige week onder buitengewoon groote belangstelling het huwelijk voltrokken tusschen den in verren omtrek bekenden heer Gylvester en mej. A. S. M. Borchert. Het echtpaar stelde veelwiltende vrienden fotografieren. Gaarne geven we „Black and White“ en zijn echtgenoot onze beste wenschen mee op hun levensweg!

“Schipperen met een 'vreemde' liefde”

liep niet al te gemakkelijk, zeker niet nadat ze haar moeder verloor toen ze dertien was. Ze ging wel naar school, maar moest ook al jong werken. Johanna's leven veranderde toen ze op haar 26e moeder werd. Uit de overleveringen is de vader van haar kind onbekend en in die tijd was het voor vrouwen erg moeilijk zich als alleenstaande moeder staande te houden in de maatschappij. Het zegt iets over haar veerkracht dat dit haar lukte.

Angus Montour (1851) groeide op in het Mohawk-reservaat ten zuiden van Montreal in Canada. Uit verhalen wordt duidelijk dat hij groot respect genoot binnen de stam en een haast mythische uitstraling had, vanwege zijn indrukwekkende verschijning en zijn gedrevenheid voor de Indiaanse zaak. Toen Angus in 1905 Nederland aandeed met een Indiaanse dansgroep was hij 54 jaar oud, vader van vier kinderen en weduwnaar. Net als bij de romance tussen Mia en Frederick wordt ook hier niet duidelijk hoe nu precies de ontmoetingen tussen Johanna en Angus verliepen. Feit is wel dat de verhouding al snel werd opgepikt in de media, met als voorlopig hoogtepunt een uitgebreid artikel van het bruidspaar in de *Wereldkroniek* van 1906.

reacties van mensen die door mijn onderzoek gesterkt worden om eindelijk ook hún verhaal te doen. Ik heb gemerkt dat nabestaanden vaak ook opgelucht zijn dat er iemand is die probeert te beschrijven wat er in hun beleving wérkelijk is gebeurd.”

Krabben tot het beeld loslaat

Tijdens haar graafwerk komt Altena altijd verhalen op het spoor die nog niet verteld zijn, die veranderd zijn, of soms geheel verzonnen. Zij ziet het voor zichzelf als taak om ook die onwelgevallige verhalen te vertellen, om het

...besturen, voortdurend gericht blijft op die twee grond-factoren van het succes: de beweging en den hartstocht.

Kolonel ROYET.

GETROUWD MET EEN ROODHUID.

Toen onlangs hier te lande een troep Roodhuiden in de circus en specialiteitengeselschappen hun kunsten vertoonden, werd er al herhaaldelijk gemompeld, dat een der hunnen, een der hoofdmannen „American Horse“ geheeten nog wel, zou trouwen met een Haagsche dame, een weduwe.

Het huwelijk zou plaats hebben in het publiek, aldus heette het; in alle plaatsen waar de Roodhuiden optraden werd het aangekondigd, maar er kwam niets van.

Maar nu, in Engeland is het toch gebeurd. Johanna Elizabeth van Dommelen is de vrouw geworden van Angus Montour, alias „American Horse.“

De *Daily Express* geeft van de plechtigheid een uitvoerige beschrijving. Het blad vermeldt zelfs hoe mevrouw Van Dommelen, in Den Haag de Roodhuiden „show“ bezoeking, aanstonds verliefd werd op „American Horse“, die op zijn beurt die liefde onmiddellijk beantwoordde en hoe ze daarna met elkaar spraken en correspondeerden met behulp van een tolk, een jongen Hollander, aan den troep als

Het opperhoofd „American Horse“ en mevrouw Van Dommelen.

...de reis naar New-York om vandaar te vertrekken naar het Indianendorp Caughnawaga waar het opperhoofd een hoeve heeft.

American Horse is 53 jaar oud, zijn vrouw 34.

Dwarssluggers tegen wil en dank

"I come from California - America and mien vader and mien moeder waren mensenvreters. Ik bin swart van boeten, maar mooi van binnen and you Hengeler bint mooi van boeten maar pikswart van binnen (...) Jullie schrob de street, hark de tuin and wash de hond, maar when you smorns opsta, you stink oet de bek as 'n rioolputje."³

Joseph Sylvester maakte in zijn werk als marktkoopman handig gebruik van allerhande clichés over zwarten en draaide deze op een humoristische manier om. Als Mr. Menthol, de tandpastaverkoper, genoot hij mede daardoor bekendheid tot in de wijde omtrek.

Voetnoot

³ Citaat Joseph Sylvester opgetekend in A.J. Wilderink, Oald Hengel (1977).

door de tijd ontstane beeld te ontdoen van de – soms misleidende – buitenkant. "Ik blijf net zolang krabben tot het beeld een beetje loslaat. Als onderzoeker kun je niet altijd een eenduidig antwoord geven, maar wel bepaalde patronen zichtbaar maken en eventueel ook doorbreken. Discrepanties laten zien, maar ook de stereotypen zichtbaar maken, de clichés.

Er zijn namelijk geen onschuldige stereotypen. Het verbaast me iedere keer weer hoe media op een volkomen kritiekloze manier cultuurclichés aanbieden, zonder deze te bevragen. De oppervlakkige manier waarop bijvoorbeeld zangeres Joan Franka anno 2012 voor het Songfestival in haar Indianen-kostuum werd gepresenteerd en waarop een kritische reflectie in de media uitbleef, is van dezelfde orde als de wijze waarop Angus Montour ruim een eeuw eerder als roodhuid werd neergezet."

Het aardige van *A True History Full of Romance* is dat Altena ook uitlegt hoe de echtparen invloed hebben op de eigen beeldvorming. Bij de geschiedenis van *Marie Borchert en Joseph Sylvester* is dat heel duidelijk. Toen deze twee elkaar in 1928 in Hengelo het ja-woord gaven, waren ze het gesprek van de dag, of liever gezegd, van de

eeuw. Nog steeds is er in het collectieve geheugen van Twente een belangrijke plaats ingeruimd voor dit onalledaagse koppel. Dit heeft er zelfs toe geleid dat er al enige jaren een lobby wordt gevoerd voor een standbeeld van Joseph Sylvester in Hengelo. Maar ook hier is het niet alleen rozengeur en maneschijn. Altena: "Nederlanders willen graag geloven dat ze tolerant zijn en passen de geschiedenis daarop aan. Dat zie je heel goed in de beeldvorming rond Marie en Joseph Sylvester. Toen ik met het onderzoek begon, vond ik in eerste instantie uitsluitend verhalen die een perfect plaatje schilderden: het mooiste meisje van het dorp trouwde met een succesvolle, exotische vreemdeling en ze leefden nog lang en gelukkig. Naarmate ik meer mensen sprak over het paar en meer bronnen te zien kreeg, begon het mooie beeld af te bladderen. Er was wel degelijk sprake geweest van discriminatie en uitsluiting, maar dat wilden mensen zich liever niet meer herinneren."

Het is een voorbeeld van hoe een ongemakkelijke geschiedenis door mensen wordt herschreven naar een politiek correcte versie. Dat hoeft niet eens bewust te gebeuren, maar het is wel een onvermijdelijk en voortdurend proces, aldus Altena. Tegelijkertijd

laat ze in haar boek zien hoe de opvallende marktkoopman Joseph Sylvester voortdurend speelt met allerhande vooroordelen die zijn plaatsgenoten over zwarte mensen hebben, en hoe hij ze daarin ook op de hak neemt. Dat maakt het huwelijk van Marie en Joseph weerbaarder, maar ook verre van neutraal.

Na lezing van het boek *A True History Full of Romance* is het niet moeilijk meer om door de ogen van Marie, Mia en Johanna naar de wereld te kijken en je voor te stellen welke onmogelijke keuzes zij moesten maken om hun persoonlijke leven te bewaken. Want het is één ding om als immigrant met een andere huidskleur, cultuur en religie in een nieuw land aan te komen, maar het is zeker niet minder moedig om tegen alle verwachtingen en fatsoensnormen in als vrouw te kiezen voor die vreemdeling als de echtgenoot met wie je huis en haard wilt delen. Bijna honderd jaar feminisme ten spijt staat een vrouw, ook in het moderne Nederland, nog altijd het meeste in de spotlights wanneer het aankomt op het kiezen van een partner buiten de gevestigde verwachtingspatronen. Maar gelukkig zijn er, mede dankzij diezelfde feministen, ook vrouwen wetenschappers geworden die, zoals Marga Altena, zich ten doel stellen om de verborgen verhalen te vertellen en de lijnen door te trekken naar het heden, zodat wij niet meer kunnen zeggen: o, dat was toen... ●

Christa Vogel is adviseur bij Elan

A True History Full of Romance

Dr. Marga Altena, *Mixed Marriages and Ethnic Identity in Dutch Art, News Media, and Popular Culture (1883 – 1955)*. Amsterdam University Press, 2012.

Van dit boek is een samenvatting in het Nederlands (digitaal) op te vragen bij de uitgever (www.aup.nl)